

Гоголь Тарас Миронович
аспірант кафедри екологічної економіки та бізнесу
Національного лісотехнічного університету України

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-335-7-2>

СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У вересні 2022 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Деякі питання реформування управління лісової галузі» від 7 вересня 2022 р. № 1003 [1], яка набула чинності 10.09.2022 р. Інституційні зміни, зумовлені впровадженням цієї постанови, полягають у:

1. Ліквідації 24 обласних управлінь лісового та мисливського господарства;

2. Утворенні дев'яти міжрегіональних управлінь лісового та мисливського господарства, які реалізують повноваження Держлісагентства у сфері лісового та мисливського господарства на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, визначених Держлісагентством;

3. Ліквідації 158 лісогосподарських підприємств (держлісгоспів) і реорганізування їх у 148 регіональних філій філії ДП «Ліси України»;

4. Утворенні на базі ліквідованих держлісгоспів єдиного Державного спеціалізованого лісогосподарського підприємства «Ліси України»;

5. Утворенні дев'яти регіональних лісових офісів, які координують господарську діяльність регіональних філій [2].

Таким чином, була сформована функціональна модель з двома незалежними вертикалями управління лісами:

1. ДП «Ліси України» здійснює господарську діяльність;

2. Міжрегіональні управління лісового та мисливського господарства Держлісагентства впроваджують державну політику і контролюють діяльність лісокористувачів;

3. Держлісагентство координує взаємодію двох вертикалей управління – ДП «Ліси України» та регіональних управлінь Держлісагентства.

Подальше реформування має привести до перетворення державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» в акціонерне товариство, 100 відсотків акцій якого належать державі.

Внаслідок реалізації реформи в управлінні ДП «Ліси України» зконцентрувалось 6,6 млн га лісового фонду (63,5% від загальної площі лісового фонду України), з яких 5,9 млн га вкрито лісами та 1,5 млн га складає площа захисних лісів. Території природно-заповідного фонду займають 1,05 млн га. Загальний запас деревини в лісах підприємства складає 1,5 млрд куб. м (71,4 % від загальноукраїнського). Філіями підприємства реалізується понад 12 млн куб. м лісоматеріалів на рік. Чисельність працівників у ДП «Ліси України» складає 33 тис. осіб [2].

Позитивні зрушення в діяльності лісової галузі відзначено у звіті Рахункової палати України [3], в якому зазначається, що із 2021 року майже 100% деревини реалізується через аукціони, впроваджується цифровізація ключових процесів, 100 % лісокористувачів у галузі включено в Єдину державну систему електронного обліку деревини. Із 17 листопада 2023 р. завершено перехід на електронний лісорубний квиток. Впроваджується електронний сертифікат походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів, які реалізуються на експорт. Лісове господарство поступливо переходить на принципи наближеного до природи лісівництва. Закупівлі для виробничих потреб лісівників здійснюються через систему Prozorro. Запроваджується конкурсний відбір на вакантні адміністративно-управлінські посади.

Однак, створена в 2022–2023 рр. функціональна модель з двома незалежними вертикалями управління лісами у складі одного

відомства – Держлісагентства на сьогодні неоднозначно сприймається лісівниками, переробниками деревини, суб'єктами громадянського суспільства, а також і в експертному та науковому середовищах. Це зумовлюється існуванням низки, пов'язаних з реформою, соціо-еколого-економічних та інституційних проблем.

Серед **соціальних проблем** ми вважаємо доцільним виокремити такі, як:

- соціальна напруга в регіонах ліквідованих державних лісогосподарських підприємств, які були основними бюджетонаповнювачами для окремих ОТГ, через відсутність законодавчого гарантування перерахування податків і податкових платежів у місцеві бюджети, насамперед, ПДФО;

- сформований у частині суспільства негативний стереотип у сприйнятті лісівників через неефективну боротьбу із незаконними рубаннями та тіньовий ринок деревини і лісопродукції;

- недостатня комунікативна взаємодія Держлісагентства з усіма зацікавленими суб'єктами громадянського суспільства, особливо, щодо популяризування доцільності та переваг адміністративної лісової реформи в умовах війни;

- недостатня взаємодія із деревообробними підприємствами, особливо, середніми і малими, та їх колективами щодо реформування ринку деревини;

- соціальна напруга в колективах новоутворених філій через скорочення працівників без пропозицій альтернативного адекватного працевлаштування;

- гендерні проблеми, зокрема, такі як незначне представництво жінок на керівних посадах лісовому господарстві.

До найбільш вагомих **екологічних проблем**, на нашу думку, належать:

- недостатня орієнтованість новоутвореного загальнодержавного лісового підприємства та його філій на створення стійких високопродуктивних лісових насаджень, спроможних виконувати не тільки ресурсно-економічні функції, але, й екологічні функції (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, кліматотвірні та

інші) та забезпечувати надання екологічних послуг лісовими екосистемами;

- недостатня та нерівномірна лісистість території України;
- катастрофічний екологічний стан лісових насаджень на тимчасово окупованих, деокупованих та прифронтових територіях;
- погіршення санітарного стану лісів, особливо, в промислово розвинутих та густонаселених регіонах;
- призупинення процесу виділення захисних лісів та формування нових об'єктів природно-заповідного фонду, що не сприяє збереженню та відновленню лісового біорізноманіття.

Важливими проблемами, вирішення яких сприятиме сталому розвитку галузі і держави, наповненню бюджетів всіх рівнів, забезпеченню обороноздатності країни, є **економічні проблеми**, серед яких слід зазначити такі як:

- відсутність економічного обґрунтування та регіонального диференціювання централізованих нормативів перерахування усіма філіями в ДП «Ліси України» 35 % із кожного надходження в національній валюті та 100% із кожного експортного надходження з наступним поверненням на рахунки філій протягом двох робочих днів 79 % від продажу отриманої від філій валюти з експортних надходжень [4];
- дисбаланс фінансового забезпечення лісогосподарської діяльності, в малолісних регіонах, відсутність належного фінансування заходів з ведення лісового господарства;
- забезпечення економічної обґрунтованості та прозорості стартових цін на деревину;

Аналізуючи соціальні, екологічні та економічні проблеми, слід зазначити, що їх розв'язання в багатьох випадках залежать від успішного вирішення загальнодержавних **інституційних проблем**, насамперед таких як:

- ухвалення Закону «Про національну лісову політику»;
- усунення суперечностей з антимонопольним законодавством України щодо концентрації у вигляді приєднання 158 лісогосподарських підприємств до Державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України»;

– законодавче забезпечення надходження визначеної частини податкових платежів до місцевих бюджетів за місцем ведення господарської діяльності регіональними філіями, які не мають статусу юридичної особи;

– вирішення на законодавчому рівні питання щодо статусу та збереження самосійних лісів та лісосмуг на землях державної, комунальної та приватної власності;

– розроблення єдиних для всіх лісокористувачів прозорих правил продажу деревини, прийняття довгоочікуваного закону «Про ринок деревини».

Висновки. 1. Проведена в 2022–2023 рр. реформа управління лісами і лісовим господарством України дозволила уніфікувати управління галуззю в регіонах, централізувати ринок деревини, прискорити цифровізацію управлінських процесів, зменшити витрати на адміністративний персонал, створити передумови для раціонального перерозподілу фінансових та матеріальних ресурсів між багатолісними та малолісними регіонами; 2. Реформування лісового господарства загострило частину, властивих галузі соціо-еколого-економічних та інституційних проблем, вирішення яких вимагатиме консолідації зусиль всіх гілок виконавчої та законодавчої влади, науковців, фахівців лісової та суміжних галузей, експертів, а також зацікавлених суб'єктів громадянського суспільства України.

Література:

1. Деякі питання реформування управління лісової галузі : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2022 р. № 1003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-2022-%D0-%BF#Text>

2. Державне підприємство «Ліси України». URL: <https://e-forest.gov.ua/>

3. На засіданні Рахункової палати затвердили Звіт про результати аудиту ефективності виконання повноважень Держлісагентством. URL: <https://forest.gov.ua/news/na-zasidanni-rakhunkovoi-palaty-zatverdyly-zvit-pro-rezultaty-audytu-efektyvnosti-vykonannia-povnovazhen-derzhlisahentstvom>

4. Місюра О. ДП «Ліси України»: Практична користь від створення. URL: <https://aweu.org.ua/general/dp-lisy-ukrayiny-praktychna-koryst-vid-stvorennya/koryst-vid-stvoren>